

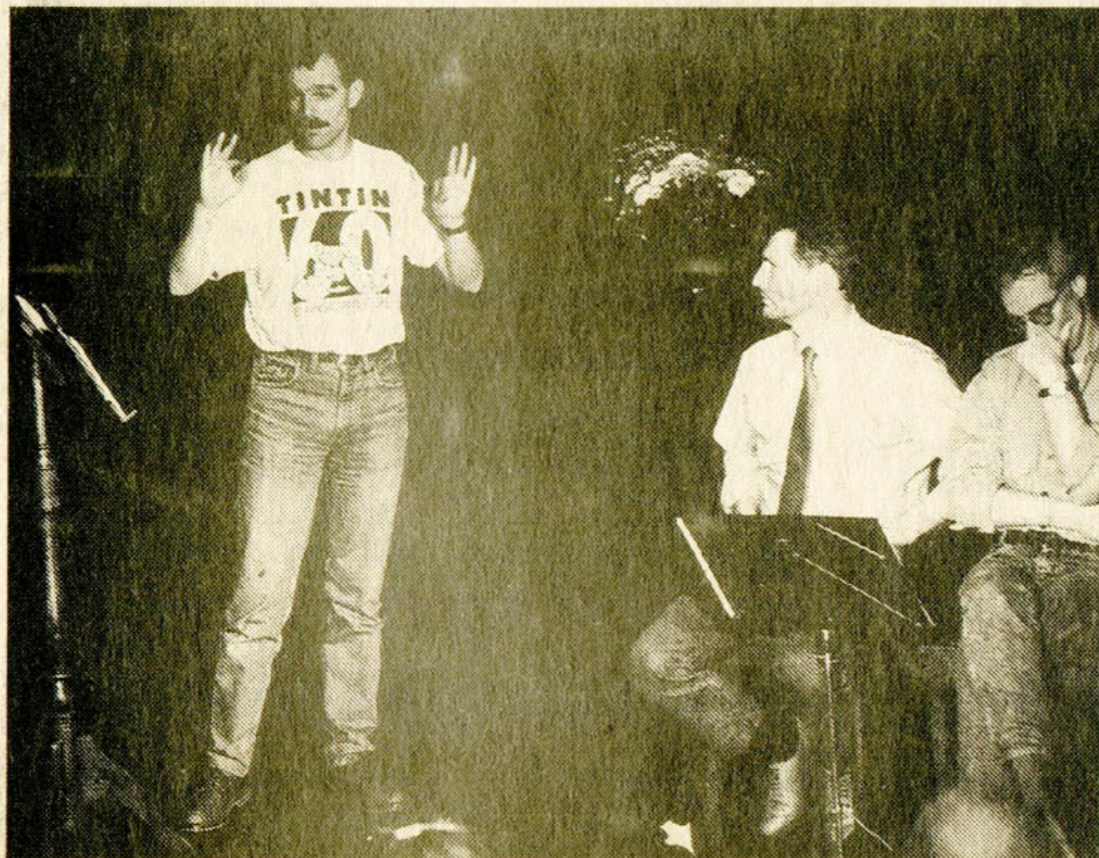
Dovenpoëzie: gebarentaal is geen pantomime

Door W. WOLTZ

DEN HAAG, 14 maart — Hoe vertaalt een dove de dichtregel *het schuchtere hert komt naar de bosrand* in gebarentaal? En omgekeerd: hoe weet een vertaler die geen gebarentaal kent dat een ernstig gebarende dove dichter bedoelt te zeggen: *zeebanket vers van het mes?* Deze vragen kwamen gisteravond aan de orde door een uniek experiment in het Haagse Branoul-theater.

Twee dove dichters, John van Gelder en Wim Emmerik, droegen expressief maar overwegend zwiingend hun gedichten voor, waarna Ernst van Altena sprekend, maar zonder zijn handen te gebruiken, een vertaling gaf. Na de pauze werden de rollen min of meer omgedraaid. Van Altena citeerde vier van zijn verzen, waarna de dove collega's hun vertaling gaven.

Het waren vanzelfsprekend geen simultaanvertalingen. Van Altena vertelde dat hij een maand geleden een videoband kreeg met de voordrachten, plus een lijst met niet-poëtische woorden.

'Pas de laatste tien jaar is men in Nederland de gebarentaal op waarde gaan schatten' (foto NRC Handelsblad/Freddy Rikken)

Daaruit maakte hij zijn vertalingen, die zoals de dove dichters later zeiden in gebarentaal, precies klopten met wat zij hadden willen uitdrukken.

De avond was mede georganiseerd door de stichting Vi-Taal en

het dove acteurs-collectief Het Handtheater. Uit een inleiding van Tony Bloem van Vi-taal bleek dat het niet alleen om de poëzie ging. De diepere bedoeling was, zo legde hij uit, om begrip te kweken voor de gebarentaal die

„lang onderdrukt is”. Ooit, in 1880, besloten (horende) dovenonderwijzers tijdens een internationale vergadering in Milaan om alle aandacht te concentreren op het liplezen en het leren spreken van dove kinderen. Dat, gebaarde Bloem, was een kardinale fout, want voor mensen die voor hun derde jaar doof zijn is gebarentaal de moedertaal. Alleen dat systeem maakt snel contact tussen ouders, onderwijzers en kinderen mogelijk, en het geeft doven een taalbegrip voordat zij beginnen met liplezen en spreken. Pas de laatste tien jaar is men in Nederland de gebarentaal op waarde gaan schatten.

Bloem demonstreerde ook een aantal misverstanden in de wereld der horenden: gebarentaal is wel expressief maar toch fundamenteel anders dan pantomime; het systeem is niet internationaal in de zin dat er veel talen en zelfs dialecten zijn. Een Rotterdammer gebruikt een ander gebaar voor 'verhuizen' dan een Amsterdammer, want die beeldt hijsen met een katrol uit. En nog meer informatie: er bestaan gebaren voor abstracte begrippen.

Die laatste mededeling riep vragen op. Het was duidelijk voor de toeschouwers dat de dove dichters poëzie voordroegen. De bewegingen waren ritmisch, gestileerd en vaak symmetrisch, waardoor de suggestie van maat en rijm ontstond. Maar de gedichten waren zonder uitzondering verhalend en concreet, zodat er toch twijfel bestond aan de uitdrukingsmogelijkheden. Is het mogelijk, zo vroeg een toeschouwer, om de zin 'het is mooi weer vandaag' op honderd verschillende manieren te gebaren? Een andere vraag: is de gebarentaal expressief genoeg om twee betekenissen van één woord te geven, om ironie en understatement uit te drukken? De dove dichters verzekerden dat het allemaal kan, maar het zal in de toekomst nog beter gaan. Want de gebarentaal is nog in volle ontwikkeling, nu het eindelijk mag van de horenden worden dagelijks nieuwe begrippen opgenomen in het hand-vocabulaire.

Het poëzieproject heeft nog twee vervolgvonden, op 11 april en 16 mei, met Neeltje Maria Min en Simon Vinkenoog.